

Om ekonomiska frihetsindex och dragkampen om den politiska makten

[first published in Swedish magazine *Nyliberalen* on Apr 18, 2005]

Det finns numera flera index som avser att mäta den ekonomiska friheten ur olika aspekter. Ett sådant index är *Economic Freedom of the World Index* (EFI, se www.freetheworld.com). Indexet är framtaget för över hundra länder, däribland Sverige, och tillåter därför jämförelse både mellan olika länder och över tiden.

EFI är uppdelat på fem områden som vart och ett kan sägas motsvara olika aspekter av den ekonomiska friheten. Dessa områden är (1) den offentliga sektorns omfattning, (2) rättssystemet och skydd av äganderätt, (3) sunt penningväsende, (4) transaktioner med utlandet och (5) regleringar. Inom varje område finns sedan ytterligare aspekter av den ekonomiska friheten som man försöker kvantifiera.

EFI är konstruerat så att den högsta möjliga ekonomiska friheten åsätts värdet 10 och minsta möjliga värdet 0. Vart och ett av de fem delområdenas vikt i det sammanlagda indexet är omvänt proportionellt mot antalet delområden (d v s 1/5 i detta fall) och detsamma gäller för varje underkategori till de enskilda delområdena. Om ett värde saknas för en viss kategori ett specifikt år exkluderas den kategorin helt enkelt från viktningen och på så vis kan indexet sammanställas ändå.

Det första året som ingår i indexet är 1970 och det redovisas med femårsintervall fram till och med år 2000, för att därefter publiceras årligen. Siffror för 2002 publicerades mot slutet av 2004. Indexen används bland annat för att studera samband mellan ekonomisk frihet och tillväxt. Niclas Berggren har skrivit en bra översikt på området (2003, 'Ekonomisk frihet, tillväxt och jämlikhet', *Ekonomisk Debatt* 31(3), s.47-58). Det förefaller som om man inom detta forskningsområde mer eller mindre har lyckats fastställa ett positivt statistiskt samband mellan högre indextal för ekonomisk frihet alternativt förändringstakt för indexet och BNP-tillväxt. Det verkar även som om vissa aspekter av frihetsindexen kan ha mer betydelse för ett sådant samband. Denna typ av forskning utförs eller har utförts vid ett flertal svenska forskningscenter.

Swedish Economic Freedom Index

Hösten 2004 avslutade jag ett mindre projekt vid Ratioinstitutet där jag skapade ett ekonomiskt frihetsindex för Sveriges del som sträckte sig tillbaka till 1950. Jag har kallat det för *Swedish Economic Freedom Index* (SEFI). Initiativet till att skapa SEFI har sin grund i en önskan att försöka få en bild av den ekonomiska frihetens utveckling i Sverige före 1970. En anledning var att på så vis kunna finna förklaringar till Olle Krantz forskningsresultat. Krantz (2004, 'Economic growth and economic policy in the 20th century: a comparative perspective.', Working Paper #32,

Ratio, Stockholm) menar att det var redan runt 1950 som Sverige började halka efter men att läget förvärrades än mer efter 1970.

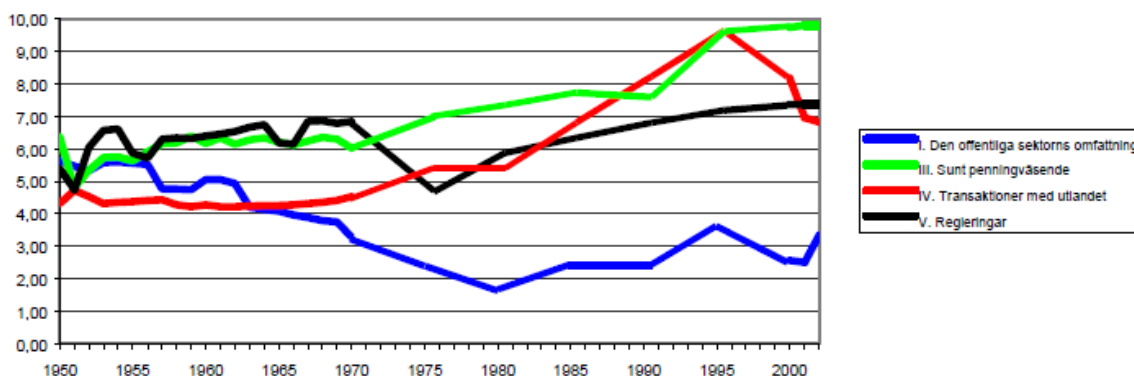
Det fann sig av olika anledningar naturligt att utgå ifrån EFI:s index för 1970 och arbeta bakåt. Olika nya och äldre källor konsulterades och resultatet blev att ett index för varje år 1950-70 kunde sammanställas för de flesta områdena och för de flesta av de därtill underliggande aspekterna på den ekonomiska friheten.

Genom att kombinera SEFI och EFI kan man sedan få fram en mer samlad bild av den ekonomiska friheten under den längre perioden 1950-2002. Jag ska här försöka att kort sammanfatta resultaten (en fullständig presentation av SEFI finns på min hemsida, www.richardcbjohnsson.net)

Den ekonomiska friheten i Sverige 1950-2002

I SEFI ingår fyra av de fem områdena som ingår i EFI (delområde 2 ingår ej). Tabell 1 visar förändringen i SEFI på dessa fyra områden och de har i tabellen kompletterats med motsvarande siffror i EFI för att på så vis erhålla en jämförbar tidsserie.

Tabell 1 . Delområden 1, 3, 4 och 5 i SEFI respektive EFI, Sverige 1950- 2002



Vi kan börja med att studera förändringarna på det första delområdet, "Den offentliga sektorns omfattning". En ökad omfattning av statliga interventioner medför alltså en lägre nivå på indexet. Som framgår var den ekonomiska friheten 1950 relativt måttlig på detta område (med måttlig avses i mitten av skalan). Den har sedan stadigt fallit ytterligare under åren 1950-80, stigit något igen fram till 1995 för att sedan falla tillbaka en aning igen. Nivån ligger numera avsevärt under den för 1950 redan måttliga nivån och uppgången under åren 1980-95 kan inte sägas vara särskilt stor i sammanhanget. En djupare granskning av de underliggande tre kategorierna ger ytterligare förklaring till indexets utveckling på detta delområde, bland annat att marginalsatterna har varit så höga att de har legat i botten genom hela perioden.

På det tredje delområdet, .Sunt penningväsende. kan den ekonomiska friheten sägas ha varit ganska stabil, om än på en måttlig nivå, fram till i början av 1970-talet. Därefter har den ekonomiska friheten sakta stigit upp till en hög nivå. Det finns givetvis delade åsikter om

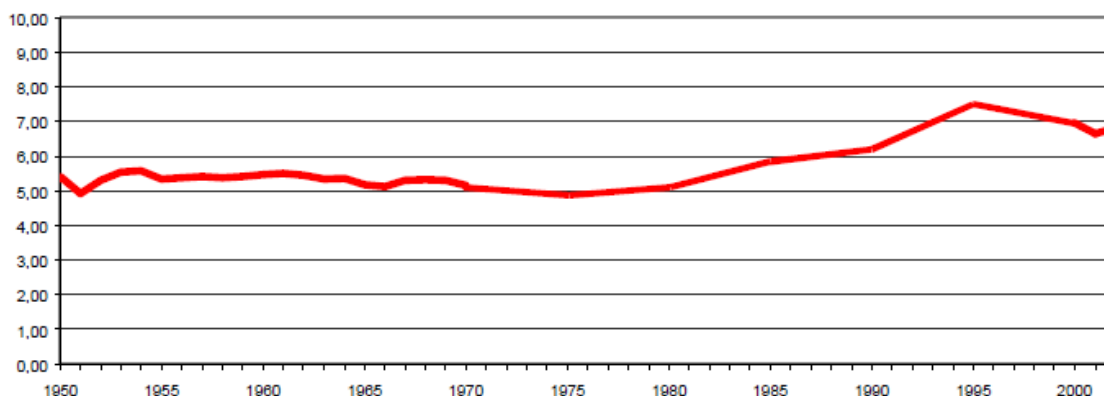
huruvida dagens penningväsende verkligen kan sägas vara sunt, men trots det kan det konstateras att Sverige faktiskt ligger bra till internationellt sett i detta avseende. Underkategorierna döljer ytterligare förklaringar till utvecklingen på delområdet, bland annat avregleringar på valutaområdet.

Av det fjärde delområdet, .Transaktioner med utlandet. framgår att den ekonomiska friheten har varit ganska måttlig på detta område fram till 1980. Därefter steg den snabbt upp till höga nivåer för att sedan minska rejält efter 1995. Nivån idag på den ekonomiska friheten ligger dock fortfarande över den som gällde under åren 1950-80. De underliggande kategorierna visar på ytterligare intressanta förändringar, bland annat när det gäller ett par försämringar sedan EU-inträdet.

På det femte delområdet, .Regleringar. förefaller trenden under åren 1950-70 ha varit att den ekonomiska friheten sakta steg, men den föll sedan rejält under 1970-talet, med botten runt 1975. Därefter kan en trendmässigt långsam uppgång i den ekonomiska friheten skönjas. Nivån är emellertid fortfarande ganska måttlig och inte mycket högre än vid periodens början. De underliggande kategorierna visar bland annat på vågor av statlig intervention i kreditväsendet, där ökande grad av intervention till viss del verkar sammanfalla med lågkonjunkturer och vice versa.

Tar man sedan och lägger samman de fyra delområdena i SEFI och motsvarande siffror i EFI erhålls ett sammanlagt index över den ekonomiska friheten i Sverige för 1950-2002. Av Tabell 2 framgår då att den ekonomiska friheten verkar ha varit ganska konstant under första delen av perioden, att den därefter verkar ha ökat något under 1980-talet och första halvan av 1990-talet, för att sedan ha varit på en nedgång sedan 1995.

Tabell 2 . Ekonomisk frihet i Sverige, 1950-2002 (SEFI 1950-70 och EFI därefter)



Det mest iögonfallande är kanske att indexet varit så pass konstant. Genom hela perioden har det legat i mittenregionen av den tiogradiga skalan. Detta kan vid första anblick tyckas vara ett mindre intressant resultat, även om hänsyn tas till de stora förändringarna på delområdena och

de ytterligare underliggande kategorierna, men så behöver inte vara fallet. Låt mig istället framföra en del ganska annorlunda tankegångar som har växt fram ur dessa resultat.

En intolerant dragkamp?

Indexet täcker givetvis inte alla aspekter av den ekonomiska friheten. Men kanske speglar det ändå en utveckling där förändringar på vissa områden har gått i en riktning medan de gått i motsatt riktning på andra. När liberaliseringar genomförts på ett område har de ofta följts av socialiseringar på samma eller andra områden i samhället. När vissa socialiseringar har skett har de ofta följts av liberaliseringar på samma eller andra områden i samhället. Vänstern drar åt ena hållet och högern åt det andra, skulle man kunna uttrycka det.

På sätt och vis kan ett sådant skeende ses som ett viktigt erkännande av tidigare liberal opinionsbildning och även legitimitet för fortsatt dito. Den fyller uppenbarligen en viktig motkraft mot en än mer omfattande styrning av våra liv. Men samtidigt finns det hårda fakta som talar emot att sådant arbete kommer att lyckas fullt ut.

Det har exempelvis aldrig hänt att alla tycker likadant i alla tänkbara avseenden (en i sig nästan skrämmande tanke). Hur ska vi då lyckas komma överens om en liberal konstitution och lagstiftning? Att tro att det någonsin kommer att lyckas förefaller i det närmaste utopiskt.

Men räcker det inte att övertyga en majoritet för att på så vis få igenom den liberala agendan? Eller till och med en minoritet; vi styrs idag av en trepartikoalition som tillsammans fick stöd av endast 42 % av de röstberättigade? Visst, men för oss som inte vill påtvinga andra vår vilja och samtidigt vill ha mer bestämmanderätt över våra egna liv är det svårt att se det som en lösning. Är det i själva verket inte väldigt auktoritärt att påtvinga andra sitt levnadssätt? Är det inte det alla frihetsälskare i grunden invänder emot? Vad händer i så fall med toleransen inför andras sätt att leva?

Till monopolister och anarkister i alla partier

Den politiska makten sägs utgå ifrån folket men är i slutändan baserad på anspråket på monopol för våldsutövning inom det territorium som (för närvarande) kallas Sverige. De som för stunden innehar regeringsmakten kan påtvinga andra sina åsikter, visserligen inom vissa på kort sikt relativt fasta ramar. Därav den intoleranta dragkampen. Men måste det verkligen vara så? Måste det vara ett monopol? Är det enda alternativet anarkism?

Innan någon avfärdar mig som naiv eller utopist ska jag meddela att det territoriella monopolet faktiskt är en historiens anomali och att alternativet inte var anarki. Det finns otaliga referenser till hur människor genom historien företrädesvis faktiskt har inordnat tillvaron utan dessa territoriella monopol (en bra introduktion är mina 'Non-Territorial Governance - Mankind's Forgotten Legacy' och 'To the Monopolists of All Parties' som finns online på www.richardcbjohnsson.net). Det var inte anarki men inte heller monopol - snarare människans bortglömda styrelseskick.

Ett territorium är en bit land där man bor och lever på, eller kanske något man reser till. En regering är en inrättning avsedd att tjäna folk. Med det territoriella monopolet har dessa förenats. Det kanske är dags att studera en återgång till separation av regering och territorium? Jag är väl medveten om att det inte är politiskt korrekt att ifrågasätta det territoriella monopolet. Den som

Richard CB Johnsson

Ph.D. in Economics

vill att alla ska få den ekonomiska frihet som önskas kanske trots det ska ta detta under övervägande. Det förefaller vara ett steg mot en ökad tolerans och frihet. Politisk korrekthet lär väl dessbättre inte avskräcka läsare av denna tidskrift, *au contraire*.

Varför ska inte var och en av oss kunna både *välja och få* så mycket eller så lite regering som önskas, med så mycket ekonomisk frihet som önskas?